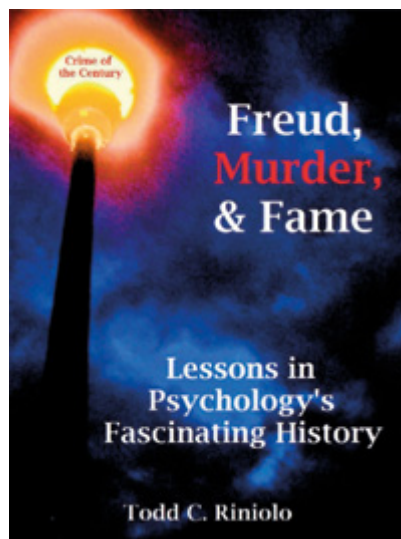


Freud, murder, & fame

Lessons in psychology's fascinating history

Et grufullt mord og rettssaken etterpå førte til at Sigmund Freud ble en berømt person, og at tenkningen hans fikk folkelig utbredelse i Amerika, hevder Todd C. Riniolo.

PUBLISERT 5. oktober 2013



E-bok, Amazon Kindle,
2012. 179 sider (estimert).

Riniolo åpner sin bok *Freud, murder, & fame. Lessons in psychology's fascinating history* med hvordan historiske rekonstruksjoner i vesentlig grad kan fremstille begivenheter helt annerledes enn de var. Han starter boken med en rekke korte eksempler som viser denne prosessen. Deretter zoomer han inn på eksempler fra Freudbiografi og psykoanalysens historie. Som forventet har forfatteren konsentrert seg om «the juicy bits» av denne historien: Anna O, Freuds tilbaketrekning av traumeteorien, Freuds kokainbruk, og ikke minst den tragiske episoden med Horace Fink.

Fink var en amerikansk psykoanalytiker som gikk i læreanalyser hos Freud i Wien. Under en av analysene hos Freud opplevde han en psykotisk episode. Freud hadde i løpet av analysen oppfordret ham til å skille seg, for så å gifte seg med Angelika Bijur, tidligere pasient hos Fink. Hun er imidlertid også gift, med mangemillionæren Abraham Bijur, som oppdager planene og blir sjokkert over Freuds handlemåte. Bijur skriver et «Åpent brev til Sigmund Freud» som han planlegger å publisere i avisene i

New York City. Imidlertid dør Abraham Bijur av kreft i 1922 før han får gjort dette, og Fink og Angelika Bijur gifter seg senere samme år. Kort tid etter, i 1923, dør også Finks tidligere kone, og Fink blir overveldet av samvittighetskvaler. Hans mentale tilstand forverres igjen, og ekteskapet med Angelika Bijur oppløses i 1925. Fink blir innlagt ved Johns Hopkins Hospital og tatt hånd om av den kjente psykiateren Adolf Meyer. Fink kommer seg, men dør i 1935 under en innleggelse i Chapel Hill Mental Hospital, hvor han er innlagt for en manisk episode.



FOR THE THRILL OF IT: Overklasseguttene Richard Loeb (t.v.) og Nathan Leopold (i midten) sa at de drepte 14-åringen Robert Franks for moro skyld, og for å vise at de kunne begå «den perfekte forbrytelsen».

Her sammen med Clarence Darrow (t.h), en av Amerikas mest fremstående advokater, engasjert av guttenes familier for å redde dem fra dødsstraff.

Foto: Chicago Daily News negatives collection, Chicago Historical Society.

Folkelig - nei takk

Forfatteren understreker at det er lett å se et historisk resultat som «uunngåelig» i ettertid, uten å ta høyde for hva som *kunne* skjedd, gitt andre betingelser. Var det uunngåelig at Freud oppnådde så bred folkelig berømmelse i Amerika? Nei, mener forfatteren, som argumenterer for at en rettsak i 1924 var helt avgjørende for Freuds berømmelse og en folkelig spredning av (populariserte) freudianske nøkkelbegreper i den amerikanske kulturen. Før dette hadde Freud riktignok allerede en innarbeidet

posisjon i den intellektuelle verden, men han var på langt nær noe «household name» i de brede lag av befolkningen.

Freud selv var veldig opptatt av sin anseelse i intellektuelle kretser, men likegyldig og uinteressert i berømmelse i befolkningen generelt. Han avslo blant annet et tilbud om å samarbeide om en Hollywoodfilm med produsenten Sam Goldwyn i 1925 (honoraret skal angivelig ha vært på hundre tusen dollar). Freuds nevø Edward Bernays, som hadde slått seg opp som en pioner innenfor markedsføring og reklame, forsøkte gjentatte ganger å hjelpe sin berømte slektning til et bredt folkelig gjennombrudd i Amerika, bare for å oppdage at hans bestrebelser ble sabotert av Freud selv. Edward Bernays forhandlet med populærmagasinet *Cosmopolitan*, som tilbød Freud høye honorarer for å skrive tre artikler: «The wife's mental place in the home», «The husband's mental place in the home», og «What a child thinks about». Ganske håpløse titler, det må innrømmes, men Freuds svar oser av forakt, både for populærpressen og befolkningen:

This absolute submission of your editors to the rotten taste of an uncultivated public is the cause of the low level of American literature and to be sure the anxiousness to make money is at the root of this submission. A German publisher would not have dared to propose to me on what subjects I had to write. In fact, the subjects brought forward in your letter are so commonplace, so far out of my field, that I could not give them my attention and my pen. A European editor would have shown more respect to an author he appreciated (loc. 1714–24/1724–32).

Crime of the century

En høyt profilert rettssak er det som skal til for å oppnå det Edward Bernays ikke klarte. To unge menn, Nathan Leopold (19) og Richard Loeb (18) tiltales for mordet på Robert Franks (14). Flere elementer bevirket at saken fikk enorm oppmerksomhet. Både morderne og offeret var oppvokst i samme strøk i Chicagos desiderte overklasse, begge de tiltalte med en briljant akademisk fremtid. Loeb hadde en IQ på 160, men Leopolds IQ var vanskelig å måle fordi han nådde taket på IQ-testene. De hadde kidnappet Robert Franks og krevde familien hans for løsepenger på en sinnrik og rebusløp-aktig måte, men drepte ham før familien fikk anledning til å utbetale løsepengene, noe de var i ferd med å gjøre.

Etterforskningen var også spennende som en Sherlock Holmes-historie. Det kommer etter hvert frem at motivet for mordet var den intellektuelle utfordringen ved å begå «den perfekte forbrytelse». Alt var planlagt ned i minste detalj, men offeret ble tilfeldig plukket ut samme dag som mordet ble begått. Drapet fikk enorm medieoppmerksomhet, og ble snart benevnt som «Crime of the century». Alfred Hitchcocks film *Rope* fra 1948 (hans første fargefilm) er basert på denne saken. Mordernes familier hadde penger til å leie Amerikas skarpeste forsvarsadvokater og sakkyndige, blant annet en av de mest kjente psykoanalytikerne, William Alanson White. Som et mål på medieinteressen kan nevnes at aviskongen William Randolph

Hearst, eieren av *Chicago Herald and Examiner*, tilbød Freud en halv million dollar og et spesialchartret skip for å komme til Chicago og kommentere saken. Denne rettssaken er også det første eksempelet på at psykologisk sakkyndige blir benyttet for å forsøke å mildne straffen (i stedet for å forsøke å få tiltalte kjent utilregnelig) ved å pseudoforklare de forferdelige handlingene ved å henwise til Leopold og Loeb's angivelige uheldige opplevelser i barndommen.

«Spørsmålet om ansvar for egne handlinger versus en psykologisk forklaring av dem fortsatte å bli debattert også løsrevet fra denne konkrete rettssaken»

De sakkyndige sjokkerte

Riniolo fremstiller utviklingen i rettssaken og mediedekningen av den i detalj, kartlegger Freuds popularitet i befolkningen før og etter saken (ved for eksempel analyser av antall avisartikler om Freud i forskjellige tidsrom), og trekker paralleller til andre profilerte mediebegivenheter. Forfatteren argumenter overbevisende for sin hypotese om at Leopold/Loeb-rettssaken var avgjørende for å skape en folkelig blest om Freud, og bidro til utbredelsen av freudianske termer. Dette var selvsagt en berømmelse som også hadde herostratiske elementer og som også var preget av kontroversialitet og latterliggjørelse. Mange var sjokkert over de sakkyndiges logikk og det at velbetalte og profesjonelt velansette sakkyndige brukte psykologifaget for å oppnå mildere straff for de to utspekulerte og kaldblodige morderne, som hadde begått mordet nærmest «for moro skyld». (Det er ikke sikkert dette lyktes; dommeren synes å ha lagt mest vekt på de tiltaltes unge alder.) Men denne kontroversen medførte bare enda mer publisitet og oppmerksomhet for psykoanalysen også i lang tid etter at saken var avsluttet, ved at det mer abstrakte spørsmålet om ansvar for egne handlinger versus en psykologisk forklaring av dem fortsatte å bli debattert også løsrevet fra denne konkrete rettssaken.

Når det gjelder mediedekning og engasjement i norsk rettshistorie, er det nærliggende å trekke paralleller til Orderud-saken, eller også debatten om de sakkyndige i Breivik-saken, som foregikk rundt omtrent hvert lunsjbord. Ifølge Riniolo har Leopold/Loeb-rettssaken hatt samme betydning for utbredelsen av psykoanalysen i befolkningen som O. J. Simpson-saken hadde for DNA-forskningen. Riniolo spekulerer avslutningsvis på hva som kan være grunner til at Leopold/Loeb saken likevel er så lite omtalt i psykologihistorien.

Bedre enn påskekrimmen

Riniolo viser hvordan en spesiell hendelse var avgjørende for utbredelsen av Freud og psykoanalysen hos det brede lag av befolkningen i Amerika, og demonstrerer på denne måten hvordan også idéhistorien er avhengig av tilfeldigheter. Her kan en gjøre seg visse

kontrafaktiske spekulasjoner: Hvordan hadde Freud blitt oppfattet i Amerika dersom ikke dette grufulle mordet hadde skjedd, og dersom ikke rettssaken hadde tatt akkurat den vendingen den tok? Boken gir også en popularisert og tilgjengelig fremstilling av historisk forskning og av hvor lett det er å fortolke historiske begivenheter med nåtidens øyne. Forfatteren gir mange illustrerende, men samtidig også sensasjonalistiske og litt elementære eksempler. Lesere med interesse primært for denne delen av boken kan med fordel henvises til mer avanserte fremstillinger, for eksempel Edward H. Carrs klassiker *What is history?* (1962) eller Knut Kjelstadlis *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget* (1992).

Freud, murder, & fame. Lessons in psychology's fascinating history er en tilgjengelig og medrivende fremstilling som det er vanskelig å legge fra seg. Boken formidler innsikter fra historisk forskning som eksemplifiseres med fascinerende episoder fra psykologihistorien, i tillegg til forfatterens detaljerte analyse av Leopold/Loeb-saken og implikasjonene av det groteske mordet for Freuds berømmelse i Amerika. Et mer intellektuelt tilfredsstillende alternativ til påskekrimmen.

Anmeldt av Kim Larsen, psykologspesialist ved Sykehuset Østfold/RVTS, Øst

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 50, nummer 11, 2013, side